

**YURIDIK ANALITIKADA KATTA MA'LUMOTLARDAN
FOYDALANISHNING HUQUQIY JIHLATLARI: QONUNCHILIKDAGI
BO'SHLIKLAR VA AVSTRALIYA TAJRIBASI**

Isrilova Munavvarabonu

Toshkent davlat yuridika universiteti xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik fakulteti talabasi

isroilovamunavvara501@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola yuridik analitikada katta ma'lumotlardan (Big Data) foydalanishning huquqiy jihatlari, xususan, qonunchilikdagi bo'shliqlar va Avstraliya tajribasini o'rganadi. IMRAD metodologiyasi asosida, kirish qismida mavzuning dolzarbligi, metodlar qismida adabiyotlar tahlili, natijalar qismida xalqaro va milliy qonunlarning bo'shliqlari, muhokama qismida esa Avstraliya misollarini keng yoritadi. Maqola katta ma'lumotlarning yuridik tahlilda samaradorligini ta'kidlab, shu bilan birga maxfiylik, axloqiy va diskriminatsiya masalalarini ko'taradi. Xulosa qismida qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: Katta ma'lumotlar (Big Data), yuridik analitika, huquqiy jihatlari, qonunchilik bo'shliqlari, maxfiylik huquqi, Avstraliya tajribasi, GDPR, Privacy Act 1988, axloqiy masalalar, diskriminatsiya, shaffoflik, AI bashorat tahlili.

Annotation: This article examines the legal aspects of using big data in legal analytics, particularly legislative gaps and the Australian experience. Based on the IMRAD methodology, the introduction highlights the topic's relevance, the methods section analyzes literature, the results section identifies gaps in international and national laws, and the discussion section elaborates on

Australian examples. The article emphasizes the efficiency of big data in legal analysis while addressing privacy, ethical, and discrimination issues. The conclusion provides recommendations for legislative improvements.

Key words: *Big Data, legal analytics, legal implications, legislative gaps, privacy rights, Australian experience, GDPR, Privacy Act 1988, ethical issues, discrimination, transparency, AI predictive analytics.*

Аннотация: *Настоящая статья исследует правовые аспекты использования больших данных в юридической аналитике, в частности, пробелы в законодательстве и опыт Австралии. На основе методологии IMRAD, раздел введения подчеркивает актуальность темы, раздел методов анализирует литературу, раздел результатов выявляет пробелы в международном и национальном законодательстве, а раздел обсуждения подробно освещает австралийские примеры. Статья подчеркивает эффективность больших данных в юридическом анализе, одновременно затрагивая вопросы конфиденциальности, этики и дискриминации. В заключении приводятся рекомендации по совершенствованию законодательства.*

Ключевые слова: *Большие данные (Big Data), юридическая аналитика, правовые аспекты, пробелы в законодательстве, право на конфиденциальность, опыт Австралии, GDPR, Privacy Act 1988, этические вопросы, дискриминация, прозрачность, прогнозная аналитика ИИ.*

Kirish

Zamonaviy huquqiy amaliyotda sun'iy intellekt (AI) va katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalari tobora muhim o'rin tutmoqda. Yuridik analitika sohasida katta ma'lumotlar sud jarayonlarini bashorat qilish, hujjatlarni avtomatlashtirilgan tahlil qilish, qonun loyihalarini modellashtirish va huquqiy qarorlarning samaradorligini oshirishda qo'llanilmoqda. Biroq, bu jarayonlarning huquqiy jihatlari – maxfiylikni himoya qilish, axloqiy normalarga rioya etish, diskriminatsiyani oldini olish va qonunchilikdagi bo'shliqlar – jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu maqola yuridik analitikada katta ma'lumotlardan foydalanishning huquqiy oqibatlarini o'rganadi, xususan, qonunchilikdagi bo'shliqlar va Avstraliya tajribasini chuqur tahlil qiladi.

Katta ma'lumotlarning yuridik sohada qo'llanilishi 2010-yillarning o'rtalaridan boshlab keng tarqaldi. Masalan, LexisNexis, Westlaw va ROSS Intelligence kabi platformalar sud qarorlarini bashorat qilish (predictive analytics) orqali advokatlarning ishini soddalashtirdi. 2024-yilgi hisobotlarga ko'ra, yuridik firmalarning 78% AI va Big Data vositalaridan foydalanmoqda. Biroq, bu texnologiyalar shaxsiy ma'lumotlarni keng miqyosda yig'ish va qayta ishlashni talab qiladi, bu esa GDPR (General Data Protection Regulation, EU 2018), CCPA (California Consumer Privacy Act) va Avstraliyaning Privacy Act 1988 kabi qonunlar bilan ziddiyatga olib kelishi mumkin.

Avstraliya tajribasi alohida e'tiborga loyiq, chunki mamlakat federal tuzilishi tufayli qonunchilik murakkab, lekin shu bilan birga innovatsiyalarga ochiq. Privacy Act 1988 va Australian Privacy Principles (APPs) asosida tartibga solinsada, AI va Big Data uchun maxsus qonunlarning yo'qligi katta bo'shliqlar

SJIF: 5.051

yaratmoqda. 2024-yilgi Privacy Legislation Amendment Act o'zgartirishlari doxing va bolalar maxfiyligini qamrab olgan bo'lsa-da, yuridik analitika kontekstida yetarli emas.

Maqolaning maqsadi – katta ma'lumotlarning yuridik analitika sohasidagi huquqiy muammolarini aniqlash, qonunchilik bo'shliqlarini tahlil qilish va Avstraliya tajribasidan olingan saboqlarni umumlashtirish. Tadqiqot IMRAD (Introduction, Methods, Results, and Discussion) strukturasiga asoslanadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, 2025-yilga kelib global AI bozori 500 milliard dollardan oshdi, huquqiy soha esa bu jarayonning markazida turibdi.

Ushbu tadqiqot xalqaro manbalarga – GDPR, UNDG Big Data Guidance, US FTC Big Data Report, Avstraliya OAIC hisobotlari va InnovationAus gap analysisiga asoslanadi. Tadqiqotning yangiligi – Avstraliya tajribasini O'zbekiston va Markaziy Osiyo kontekstida taqqoslash imkoniyatini berishda.

Metodlar

Tadqiqot sifatli va taqqosiy tahlilga asoslangan bo'lib, IMRAD metodologiyasi doirasida quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. **Adabiyotlar sharhi.** Web-qidiruv vositalari (Google Scholar, SSRN, HeinOnline) orqali “legal implications of big data in legal analytics”, “Australia AI privacy legislation gaps”, “GDPR vs Privacy Act big data” kabi so'rovlar bo'yicha 85 ta manba o'rganildi. Manbalar 2019–2025-yillarga oid bo'lib, American Bar Association, WilmerHale, DLA Piper,

OAIC, InnovationAus va boshqa nufuzli tashkilotlar hisobotlarini qamrab oladi.

2. **Huquqiy hujjatlar tahlili.** Quyidagi hujjatlar chuqur o'rganib chiqildi:

- Xalqaro: GDPR (EU 2016/679), UNDG Big Data Guidance (2017), US FTC Big Data Report (2016)
- Avstraliya: Privacy Act 1988 (Cth), Privacy and Data Protection Act 2014 (Vic), Privacy Legislation Amendment Act 2024, Assistance and Access Act 2018
- O'zbekiston: "Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida"gi qonun (2021)

3. **Gap analysis.** InnovationAus (2025) va OAIC (2024) hisobotlari asosida qonunchilikdagi bo'shliqlar aniqlandi. Taqqosiy jadval tuzildi.

4. **Etik normalar.** Tadqiqotda faqat ochiq manbalardan foydalanildi, maxfiylik buzilmadi.

Cheklovlar: empirik ma'lumotlar yo'qligi (faqat nazariy tahlil), texnologiyalarning tez o'zgarishi.

Natijalar

Tadqiqot 4 ta asosiy bo'shliqni aniqladi:

1. **Maxfiylik minimizatsiyasi:** GDPRda mavjud (Art. 5), Avstraliyada APP 3 orqali cheklangan, O'zbekistonda yo'q.

2. **Axloqiy nazorat:** GDPRda DPIA majburiy, Avstraliyada faqat tavsiya (OAIC), O‘zbekistonda yo‘q.
3. **Shaffoflik:** GDPRda “tushuntirish huquqi”, Avstraliyada “black box” muammosi, O‘zbekistonda yo‘q.
4. **AI maxsus qonunlari:** GDPRda AI Act 2024, Avstraliyada yo‘q, O‘zbekistonda yo‘q.

Avstraliya tajribasi:

- 65% yuridik firmalar eDiscovery vositalaridan foydalanadi (Clio, 2024).
- Predictive analytics 20% hollarda qo‘llaniladi, lekin bias xavfi yuqori (OAIC 2023).

Muhokama

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, katta ma’lumotlar yuridik analitika samaradorligini oshirsa-da, huquqiy bo‘shliqlar jiddiy xavflarni keltirib chiqaradi. GDPR “legitimate interests” bazasi orqali yuridik firmalarga ma’lumot yig‘ishga ruxsat bersa-da, “right to be forgotten” huquqi qiyinchilik tug‘diradi. Avstraliyada Privacy Act federal-shtat tizimi tufayli murakkab: masalan, Victoria PDP Act 2014 qattiqroq, lekin milliy darajada bir xil emas.

Avstraliya tajribasi muhim saboq beradi:

- Ijobiy tomonlari:** CDR rejimi ma’lumotlar ochiqligini rag‘batlantiradi.

• **Salbiy tomonlari:** AA Act 2018 huquq-tartibot organlariga shifrlangan ma'lumotlarga kirish huquqini beradi, bu yuridik analitikada maxfiylikni buzadi.

• **Gap analysis (2025):** "Mavjud qonunlar AI xavflari uchun yetarli emas".

O'zbekiston uchun tavsiya: "Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida"gi qonunni AI va Big Data uchun maxsus bo'lim bilan to'ldirish zarur.

Xulosa

Ushbu tadqiqot yuridik analitikada katta ma'lumotlardan foydalanishning huquqiy jihatlarini, qonunchilik bo'shliqlarini va Avstraliya tajribasini chuqur o'rgandi. Natijalar shuni ko'rsatdiki:

1. Maxfiylik, axloq va shaffoflik bo'yicha bo'shliqlar global muammo.
2. Avstraliya tajribasi ochiqlik va himoyani muvozanatlashtirishda namuna, lekin yangi qonunlarga muhtoj.
3. O'zbekiston uchun AI maxsus qonunchilik joriy etish zarur.

Takliflar:

1. AI va Big Data uchun maxsus qonun qabul qilish
2. Etik standartlarni majburiy qilish (DPIA, bias audit)
3. Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish (APEC CBPR, GDPR adequacy)

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

1. American Bar Association. (2024). *Big Data, Big Problems: The Legal Challenges of AI-Driven Data*. <https://www.americanbar.org>
2. WilmerHale. (2023). *Big Data Analytics Privacy Law Considerations*. <https://www.wilmerhale.com>
3. UNDG. (2017). *Data Privacy, Ethics and Protection Guidance Note*. <https://unsdg.un.org>
4. GDPR.eu. (n.d.). *What is GDPR?* <https://gdpr.eu>
5. InnovationAus. (2025). *Gap analysis shows existing laws 'inadequate' for AI age*. <https://www.innovationaus.com>
6. OAIC. (2024). *Artificial Intelligence and Privacy – Issues and Challenges*. <https://www.oaic.gov.au>
7. DLA Piper. (2024). *Data protection laws in Australia*. <https://www.dlapiperdataprotection.com>
8. Global Legal Insights. (2024). *AI, Machine Learning & Big Data Laws 2024 – Australia*.
9. OVIC. (2023). *AI and Privacy Report*. <https://ovic.vic.gov.au>
10. Fujitsu. (2024). *AI in Legal and Healthcare Analytics*.
11. Clio. (2024). *Legal Trends Report*.
12. Privacy Legislation Amendment Act 2024 (Cth).
13. Assistance and Access Act 2018 (Cth).
14. Consumer Data Right Rules (ACCC).
15. O'zbekiston Respublikasi. (2021). *Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risidagi qonun*.